

Van Tertiarissen tot Zoeaven

Een tocht over katholiek Texel

In veel steden in ons bisdom zijn sporen van de katholieke geschiedenis terug te vinden. Sommige zeer opvallend, zoals kerken en kloosters, andere subtieler, zoals verwijzingen in gevelstenen of achter voordeuren. Ga met deze rubriek in de hand op stap en laat u verrassen! Aflevering drie brengt ons naar Texel, een tocht die per fiets of met de auto het beste af te leggen is.

Texel in kort bestek

Texel is met 170 km² ons grootste Waddeneiland. Den Burg was al in de achtste eeuw het bestuurlijk centrum. Er was toen ook een munster of miniconvent gevestigd. Het heeft de hoofdkerk van het eiland. Willibrord verbleef in 721 gedurende een half

jaar op Texel. Tijdens die periode kerstende hij de Friezen die hier toen woonden. Hij liet de eerste kerk op Texel bouwen in het dorp De Westen met als patroonheilige Johannes de Doper. De kerken op Texel – van hout tot tufsteen tot kloostermop – vielen onder het bisdom Utrecht.

1. De Allersheiligenvloed. Op de pont van Den Helder naar 't Horntje

Met de Allersheiligenvloed van 1 november 1170 werd Texel een eiland. Tot dan toe was het verbonden met het vasteland. De Noordzee brak tussen het huidige Huisduinen en Texel door de duinenrij. Huisduinen verloor bijna 100 van de 112 huizen en ook haar eerste kerk.

2. Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk, Den Hoorn, Diek 22

Beeldbepalend voor Den Hoorn is het 'witte kerkje', Kerkstraat 5, dat in 1573 door de protestanten werd overgenomen. De klok is nog aan Maria toegewijd. Kerktorens als deze fungeerden vaak ook als baken voor zeevarenden. Omstreeks 1655 kregen de plaatselijke katholieken een schuilkerk op Diek 12A. Architect C.M. van Moorsel ontwierp in 1923 een waardiger opvolger op Diek 22. Parochianen schonken nagenoeg de hele inventaris en aankleding. Vanaf 1957 waren er in juli en augustus tijdens het toeristenseizoen op zondag soms drie missen achter elkaar. In 2011 sloot de kerk voor de eredienst.

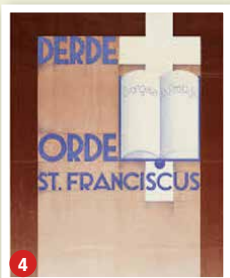
3. St. Johannes de Doperkerk, Den Burg, Molenstraat 34

Vóór de grote hervormde kerk 'De Burght', Binnenburg 2, stond er op dezelfde plaats een Romaans tufstenen kerkje (circa 1400), gewijd aan de H. Sixtus. Later werd de H. Johannes de Doper als patroonheilige toegevoegd. Na de Reformatie (1572) gingen de katholieken verder in schuilkerken. Architect Th. Molkenboer ontwierp de huidige kerk aan de Molenstraat (1863) in neoromaanse stijl. In 1912 vergrootte men de kerk met een priesterkoor en transept. Midden voor het altaar hangt hoog in het gewelf het triomfkruis (1921). Tijdens het bombardement op Den Burg op 6 april 1945 werden ook de ramen in de rechter zijbeuk vernield. De nieuwe ramen (1947) zijn door fa. Bogtman in Haarlem gemaakt naar ontwerpen van Herman Moerkerk. Ze waren een geschenk van de circa 700 Texelaars als dank voor de veilige thuiskomst in maart 1945 nadat ze in november 1944 naar Drenthe waren gedeporteerd. Het monumentale orgel uit 1770 stond eerder in de Amsterdamse Mozes en Aäronkerk. Het is het grootste orgel op het eiland.

4. St. Agnietenklooster, Den Burg, hoek Parkstraat-Burgwal

Het Agnietenklooster behoorde toe aan de Tertiarissen van het Utrechts Kapittel. Deze zusters leefden volgens de derde orde van de H. Franciscus. Het klooster werd omstreeks 1440 gebouwd. Gherijt Haikoz, pastoor van Den Burg, schonk geld voor het stichten van een nabije Agneskapel.

Na de Reformatie gaf Willem van Oranje verlof het klooster en de daartoe behorende goederen te onteigenen en tot een algemeen burgerlijk weeshuis in te richten. Tot een brand op 29 januari 1940 bleef dit in gebruik. Op 6 april 1945 werd tijdens de Georgische opstand het gebouw beschadigd en daarna afgebroken. Op deze plaats werd een inmiddels buiten gebruik gesteld postkantoor gebouwd. Een deel van de oude kloostertuinmuur resteert.

5. Oudheidkamer, Den Burg, Kogerstraat 1

Het uit 1599 daterende gasthuis is thans museum. Het heeft de kleinste openbare kruidtuin (70 m²) van Nederland met 100 verschillende soorten. Naast mandragora (alruin) en gifsla ook Roomsche kervel! Het dankt zijn naam aan de anijsgeur die ook wel wat weg heeft van de bijbelse mirre.

6. Liefdadige instelling 'Maartje Dijt', Den Burg, Molenstraat 60 en 62

Het kinderloze echtpaar Michael Spreeuw en Maartje Dijt bestemde in 1857/58 gelden voor de aankoop en het onderhoud van deze twee woningen. Deze kleine RK Instelling tot Weldadigheid bestaat nog steeds. Ook nog zes armenkamers aan de Molenstraat en vier aan de Waalderstraat.

5

7. St. Bonifatiuskerk, De Koog, Nikadel 5

Als toeristenkerk ingewijd in 1964. In dat jaar waren er gemiddeld 1500 kerkgangers op zondagen. Als dorps huis wordt het nog wel gebruikt door het Duitse katholieke toeristen-pastoraat voor zijn vieringen en in de zomer ook voor interkerkelijke diensten.

6

8. St. Francisca Romanakerk, De Cocksdorp, Molenlaan 2

In 1835 begon men onder leiding van Nicolas de Cock met de inpoldering van de kwelder tussen Texel en Eierland. Het nieuwe land was bestemd voor landbouw. Op 7 augustus 1877 werd de huidige Francisca Romanakerk in gebruik genomen. In de kerk bevindt zich een oude communiebank; het gerestaureerde monumentale orgel uit 1761 is gebouwd door Pieter en Johannes van Assendelft en is afkomstig uit Obdam. Het zaalkerkje is als enige in Nederland aan deze heilige toegewijd: de echtgenote van Nicolas de Cock had als doopnaam Francisca.

7

9. Zusterhuis 'Maris Stella', De Cocksdorp, Kikkertstraat 15

Gebouwd in 1838. Jaap Buys werd in 1896 eigenaar en richtte het in als postkantoor. In 1935 betrokken door de congregatie van de Zusters van de Allerheiligste Verlosser, ook zwarte zusters genoemd. De werkzaamheden van de zusters bestonden uit thuiszorg, wijkverpleging, kraam- en ziekenzorg en stervensbegeleiding. Later namen de zusters ouden van dagen op in het tehuis. In de oorlog was 'Maris Stella' (Sterre der Zee) een noodziekenhuis. Vanaf 1957 werkten de zusters bij het nieuwe bejaardenhuis Sint Jan in Den Burg en sloot Maris Stella zijn deuren. Dokter J.K. Feikema kocht het gebouw in 1957 en ging er wonen.

8

10. Oude RK-kerk en pastorie, De Cocksdorp, Kikkertstraat 75 en 77

Van 1842 tot 1877 kerkten de parochieleden in deze noodkerk, het 'huis met de luifel'. Het was een verbouwde smederij met een lemen vloer. De mannen zaten op banken langs de muur of stonden voor en onder het koor, genaamd 'het ruim'. De vrouwen zaten in de middenruimte. Spanten van het houten tongewelf en delen van wandschilderingen zijn nog aanwezig.

9

11. St. Martinuskerk, Oosterend, Vliestraat 9

De oude grote kerk, nu de protestantse Maartenskerk, is de oudste kerk van Texel, waarschijnlijk gebouwd in de 10e eeuw. Watergeuzen brachten in 1572 ook hier schade aan, waarbij het houten patroonsbeeld werd verbrand. Tijdens een restauratie van de kerk in 1970 trof men op twee meter diepte een zeer oude witte kalkstenen sarcofaag, mogelijk 7e of 8e eeuw. Deze had de inscriptie 'Bavo me fecit': 'Bavo heeft me gemaakt'. De katholieken hebben hun patroon uiteraard meegenomen naar de huidige neogotische R.K.-kerk (1905). De kruisweg daar is naar een ontwerp van Jan Toorop.

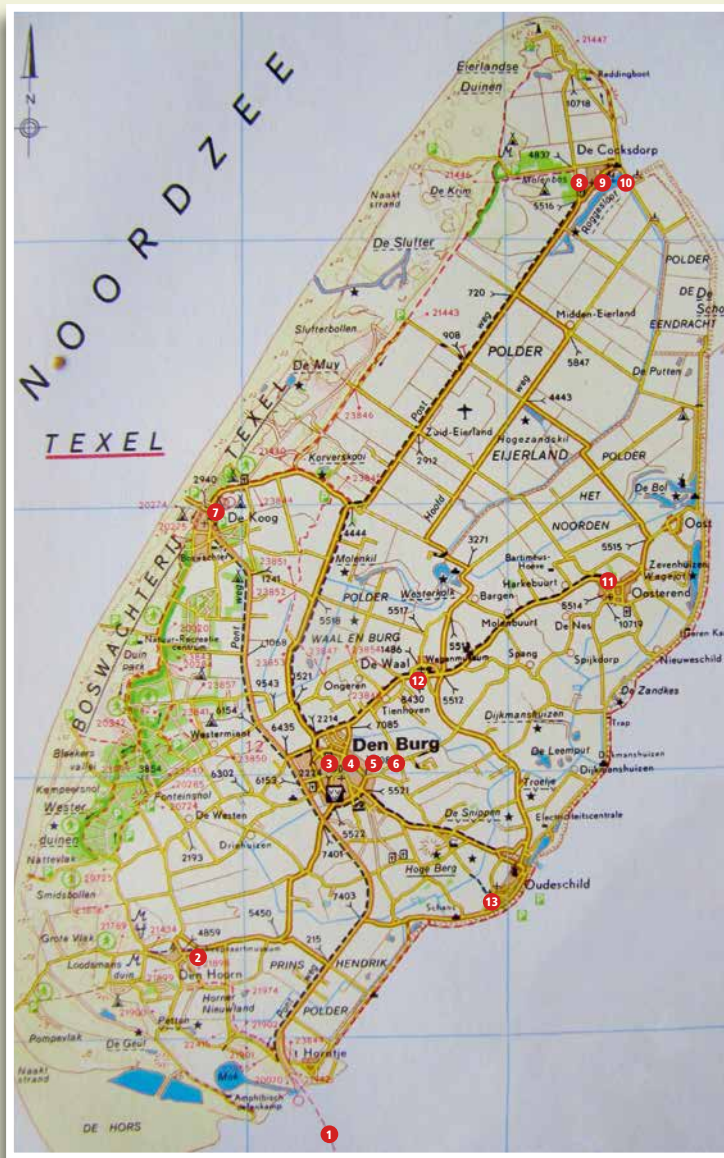
10

12. Zoeaven en een Aanbedding der Koningen, Cultuurhistorisch Museum Texel, De Waal, Hogereind 6

Op een stormachtige zondag in 1866 vertrok de 29-jarige Cornelis Witte vanuit Oudeschild naar Rome. Hij werd zoeaaf, soldaat in het

11

12

pauselijke leger om de Kerkelijke Staat te verdedigen. Zijn verhaal, dagboek en uniform treft u in het museum. Zes mede-Textelaars volgden zijn voorbeeld. De Aanbedding der Koningen is het oudste roerende kunstwerk op Texel. Het eiken paneel (1560-1580) heeft enkele eeuwen gehangen in de schuilkerk(en) van Den Burg.

13

13. St. Martinuskerk, Oudeschild, De Ruyterstraat 129

Verving een schuurkerk uit 1712, waar in 1812 nog 400 Spaanse krijgsgevangenen in werden ondergebracht. Delen van de oude kerk resteren nog. Veel schepelingen brandden hier voor afaart een kaarsje. De huidige kerk (1894) is ontworpen door architect J.H. Tonnaer. Vanaf 1947 beschikte de kerk over een kerststal in de vorm van een schapenboet. De priesterkoorramen zijn van glazenier F. Balendong.

Michel Bakker – Met dank aan Sjaak Schraag en Olga van der Klooster